

Agata Świerczek

STRESZCZENIE

rozprawy doktorskiej pt. *Obawy i niepokoje ludzi późnego średniowiecza w Europie Zachodniej na wybranych przykładach.*

Obszar nauk humanistycznych, dyscyplina – Filozofia/Kulturoznawstwo

Promotor w rozprawie doktorskiej: prof. zw. dr hab. Danuta Quirini - Popławska

Promotor pomocniczy w rozprawie doktorskiej: dr Łukasz Burkiewicz

Prezentowana rozprawa doktorska poświęcona została wnikliwym badaniom przybliżającym obawy i niepokoje ludzi późnego średniowiecza z uwzględnieniem ich genezy, skutków oraz podejmowanych środków zaradczych. Zaprezentowany wieloaspektowy i rozległy problem nie był wcześniej podejmowany przez polskich badaczy. Analizie poddano emocje związane z zagrożeniami świata średniowiecznego wyrażone w relacjach podróżników, utworach pisarzy oraz dziełach ówczesnych artystów. Kwerendą objęto dostępne i jak sądzę najważniejsze prace naukowe autorów zagranicznych oraz polskich. Praca składa się z pięciu rozdziałów, które zostały ułożone tematycznie.

Rozdział pierwszy zawiera charakterystykę życia codziennego, przede wszystkim Europy Zachodniej, uwzględniającą zagadnienia polityczne, gospodarcze, kulturalne oraz społeczne. Rozważaniami objęto głównie wiek XIV oraz XV, ale sięgnięto również do wydarzeń wcześniejszych, które miały istotny wpływ na kulturę i mentalność ludzi omawianej epoki. Zapowiedzią nowego spojrzenia na świat było pojawienie się humanizmu, który sięgnął do osiągnięć antyku, zauważył intelektualne możliwości człowieka i rozbudził różnorakie zainteresowania m.in. ciekawość świata. Nie zawsze ludziom średniowiecza towarzyszył strach, który neutralizował się, np. w przypadku podróży dalekomorskich oraz poznawaniu nowych kontynentów. Dla ówczesnego człowieka świat, w którym egzystował był miejscem pracy, umożliwiał wymianę handlową i kontakty z sąsiadami, pozwalał również na korzystanie z przyjemności oraz uciech życia. Ludzie żyjący w średniowieczu często nie posiadali nawet podstawowej wiedzy i nie byli w stanie przewidzieć jak przeciwdziałać powstałym zagrożeniom.

Interdyscyplinarny charakter pracy spowodował przedstawienie w rozdziale II psychospołecznych aspektów obaw i niepokojów. Psychiczny proces związany z odczuwaniem obawy został podzielony na lęk związany z przewidywaniem zagrożenia pochodzącego z zewnątrz bądź wewnątrz organizmu człowieka oraz starach, który był reakcją na konkretny lęk przedmiotowy, czyli taki realnie zagrażający człowiekowi. Omówione emocje związane z niebezpieczeństwami zostały porównane i odniesione do czasów późnego średniowiecza.

Jak zostało opisane w rozdziale III ludzie późnego średniowiecza narażeni byli na nieprzewidywalne działania zjawisk naturalnych i wyniszczające skutki wojen. Choroby, epidemie, pożary i inne niebezpieczeństwa wzbudzały lęk i obawy. Praca ukazała zagrożenia, z którymi borykali się podróżnicy, wskazała na trudności związane z nieprzewidzianą pogodą, utrudnieniami w drodze, atakami piratów i rozbójników. Również bezkresne morze i jego wzburzone fale, z ukrytymi w odmętach potworami i zasadzkami, rodziły w ludziach wielkie emocje. Omawiana część pracy pokazała ówczesne niebezpieczeństwa - dziś zgoła fantastyczne, takie jak wrzenie wody na równiku, atakowanie ludzi przez nienaturalne stworzenia i zniekształconych potworów, czy także wpływ czarów na życie człowieka.

Rozdział IV miał na celu przedstawienie stanu wiedzy średniowiecznego społeczeństwa, jego stosunku do kresu ludzkiego życia oraz omówienie obrzędów związanych ze zgonem. Badania pokazały, że kiedy ludzie nie przestrzegali zasad dekalogu kierując się jedynie chęcią życia na Ziemi, musieli się liczyć z surowym rozrachunkiem na Sądzie Ostatecznym. Zaczęto więc interesować się i przedstawiać tak w literaturze jak i w sztuce problem śmierci. Wpływ na to zjawisko miała epidemia czarnej zarazy, która spustoszyła tereny Europy na przestrzeni lat 1347 - 1352. Większość rozważań w tym rozdziale dotyczyła wiedzy średniowiecznych ludzi na temat śmierci, jej nagłego nadejścia i niewiadomej, która czeka człowieka po wydaniu ostatniego tchnienia.

Emocje dotyczące obaw i niepokojów wyrażali w swej twórczości artyści, co stało się przedmiotem rozważań rozdziału V. Jak wynika z badań twórcy w swych dziełach poprzez ukazanie rozkładającego się ciała i starości chcieli odzwierciedlić mentalność ówczesnych ludzi, przekazać potomnym obraz późnośredniowiecznej Europy oraz ich stosunek do śmierci. Inną przyczyną pojawienia się motywu śmierci mogła być chęć ukazania symboliki świata, w którym żyli artyści - alegorią do uciech i przyjemności ludzkiego życia, które i tak nie wygrają ze śmiercią. Przedstawienia kościotrupa, rozkładającego się ciała i choroby mogło być sposobem na podkreślenie ulotności ludzkiego życia oraz ukazanie

poglądu równości wszystkich ludzi, którzy niezależnie od wykształcenia, pozycji społecznej i wieku mieli umrzeć.

Wnioski końcowe są próbą odpowiedzi na pytanie, jakie były najczęstsze oraz największe obawy ludzi późnego średniowiecza oraz, jak ludzie postrzegali zagrożenia świata, w którym musieli egzystować. W pracy przeanalizowane zostało podejście ludzi do życia na Ziemi w dobie późnego średniowiecza, a z analizy źródeł oraz literatury wynika, że choroby, epidemie, pożary, myśl o nieuniknionej śmierci, a także inne niebezpieczeństwa musiały wzbudzać obawy i niepokoje.

Agata Świerzek